

Nr 172.

Af herr **Stärner**, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändrade grunder för utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomar m. m.

Strömsholms stuteri, numera Strömsholms hingstdepå, har af ålder för sina utgiftsbehof åtnjutit förmånen af disposition öfver åtskillig kronomark inom Köpings, Kungs-Barkarö, Kung Karls, Torpa, Arboga, Rytterns och Kolbäcks socknar i Västmanlands län. Arealen af denna jord utgör, förutom egendomen Strömsvik på 260 har, 2,204 har, hvaraf 1,306 har åker, 393 har äng, 111 har sjöslag, 393 har skog, tomter, backar och impedimenter, med ett taxeringsvärde, Strömsvik inräknadt, af 854,900 kr. Närmare detaljupplysningar härom inhämtas i närslutna bilaga.

Dessa egendoms åker- och ängsjord torde på grund af sin naturliga beskaffenhet böra räknas till Mälardalens bördigaste och bästa. Den utgör nämligen till stor del svämaflagringar från Arbogaån, Hedströmmen, Köpings- och Kolbäcksåarna. Åkern har af naturen danad djup och godartad mylla, betesängarna nå ned till Mälarstränderna och backarna ha den för Mälardalen karaktäristiska ekängsvegetationen.

Belägenheten är ifråga om kommunikationer den tänkbarast gynnsamma, då dels järnvägar genomskära orten i olika riktningar, dels Mälaren erbjuder sjötransport från flera lastplatser. Vidare må erinras, att de flesta egendomarna äro belägna nära framåtgående städer och invid en kraftig industribygd, allt af stor vikt för afsättningen af jordbrukets alster.

Man borde kunna antaga, att dessa omständigheter skulle medföra ökad värde på dessa egendomar i följd af högre afkastning. Så är emellertid icke förhållandet. Vid uppgörandet af senaste arrendeaftal, 1894, då nuvarande tjuguarperiod ingick, måste arrendet nedsättas, och samma eventualitet kan på goda grunder befaras äfven vid nästa utarrendering.

Orsaken härtill torde bland annat vara att finna i det sätt, hvarpå utarrenderingen af egendomarna sker. Den vida öfvervägande delen af jorden, i det närmaste 1,000 har åker, 421 har äng och sjöslag samt 103 har backar och skog, utarrenderas till en enda arrendator, som i sin tur upplåter jorden i större och mindre lotter åt arrendatorer, af hvilka en del i sin tur öfverlåter mindre delar åt ännu andra brukare. Hufvudarrendatorn har satt denna utarrendering i system på så sätt att han uppgjort preliminärkontrakt med subarrendatorerna och vid arrendeskiftet sålunda kunnat beräkna en säker förtjänst, uppgående till några tusen kr. om året.

I hvad det rör ofvannämnda i klump utarrenderade possessioner, har staten på dessa så godt som inga åbyggnader, och i öfrigt äro egendomarna antingen icke alls eller otillräckligt bebyggda, såsom framgår af att brandförsäkringsvärdet för åbyggnaderna vid dessa gårdar utgör blott 8,900 kr. för statens och 117,230 kr. för arrendatorernas. En del af egendomarna äro främst af denna orsak sidobruk till andra i enskild ägo varande jordbruk.

Men den omständigheten att dessa kronans obebyggda marker i stor utsträckning brukas som sidobruk till mindre enskilda gårdar samt att dessa arrendeaffärer oftast äro baserade på foderförsäljningar, hvilka stundom ske medelst s. k. grödauctioner, där grödan säljes på stående rot, gör, att hela systemet måste leda till jordförsämring och vanhäfd.

En betydande olägenhet ligger äfven däri, att arrendet till väsentlig del utgår i naturaprodukter, hafre, hö och halm. Dessa skola — så föreskrifves — vara af viss, god beskaffenhet. Under somrar med varm och torr väderlek kan detta utan olägenhet åstadkommas, men när en sommar med rik nederbörd inträffar, kan skörden af vissa slag bli så riklig på denna humusrika jord, att arrendatorerna, som vid det extensiva brukningssättet ha ett minimum af folk, få svårt att ordentligt bärga grödan. Naturaprodukterna från gårdarna kunna då vid leveranserna bli kasserade och arrendatorerna bli ålagda att lösa sitt foder med kontanter efter 10-årigt medelmarkegångspris, hvilket under dylika förhållanden af naturliga skäl är högre än det pris, som för året kan erhållas för det på gårdarna producerade fodret. Den ojämnhet i fråga om skördemängd, som vållas af väderlekens växlingar, ökas sålunda genom bestämmelserna om arrendets utgörande in natura, en omständighet, som i hög grad hindrar jordbrukaren ifrån att utveckla sin drift i riktning, som är öfverensstämmande med uppfattningen om en intensiv jordkultur och en rationell egendomsskötsel.

Samtliga dessa omständigheter: arrendatorernas beroende af en hufvudarrendator, bristen på ordentliga åbyggnader till egendomarna och den

osäkerhet, som härrör från arrendets utgörande hufvudsakligen in natura, har till följd att hela denna väldiga ägokomplex får en skötsel, som alldeles icke står i förhållande till egendomarnas naturliga värde och den afkastning, som under andra förhållanden skulle vara lätt att ernå. Det torde kunna sägas, att hela orten lider af ett system, som är fullständigt föråldradt.

Afsikten med framhållandet af berörda olägenheter och missförhållanden har varit att angifva den riktning, hvori förändringar måste anses vara önskvärda. En förpaktning af statsjord i klump genom en mellanhand, som sedan portionerar ut jorden styckevis åt många andra, är ju lyckligtvis sällsynt i vårt land och bör naturligtvis helt och hållet afskaffas. I detta fall böra icke blott arrendatorerna och brukarna af de större egendomarna utan äfven de innehafvare af mindre jordlotter, som kunna tänkas bibehållas, stå i direkt förbindelse med och få sina aftal med statens organ.

Sannolikt skulle det befinnas lämpligt att å hela det nu samfäldt utarrenderade jordkomplexet företaga en omrangering, hvilket vore så mycket lättare, som staten har så få åbyggnader å detsamma. Därigenom skulle lämpliga, förnämligast smärre brukningsdelar kunna vinnas med tjänlig fördelning af hög- och lågjordsmark, sjöslag och backar. Dessa omständigheter kräfva emellertid en närmare undersökning. Tidpunkten för att nu verkställa denna undersökning är så mycket lämpligare, som åbyggnadernas ringa värde lämnar fria händer att ordna byggnadsförhållandena med hänsyn till ny ägofördelning.

Vidare framstår det såsom önskvärdt, att arrendet får utgöras i penningar och ej såsom nu med öfvervägande naturaprodukter. Det vore säkerligen äfven för hingstdepån bekvämare att på vanlig upphandlingsväg erhålla erforderliga förnödenheter. För arrendatorerna, jordbrukarne, skulle en affösning af nuvarande betalningssätt af arrendet alltid medföra större trygghet att ägna sig åt ett intensivare brukningssätt.

Men om dessa arrendens utgörande genom naturaprestationer till hingstdepån komme att upphöra, så synes äfven därmed sambandet mellan nämnda statsinrättning och ifrågavarande egendommar få allt mindre skäl för sig. Detta jordanslag var utan tvifvel lämpligt vid den tidpunkt, då det lämnades, men numera torde det vara att föredraga, om staten uppehölle hingstdepån genom direkta anslag. Domänstyrelsen skulle då öfvertaga vården af de nu ifrågavarande egendomarna och förvalta dem enligt samma ordning som andra kronans gods.

Arrendetiden å dessa egendomar utgår den 14 mars 1914, med undantag dock af egendomen Strömsvik i Kolbäckes socken, därå arrendet utgår 1920. Vid arrendeskiftet 1914 böra arrendatorerna få motse en bättre sakernas ordning med fastare och bättre former för brukningen af statens jord, och det är i detta syfte en utredning af den viktiga frågan och en eventuell omorganisation af arrendesystemet för dessa kronoegendomar nu påkallas.

På grund af hvad sålunda anförts, får undertecknad vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående förändrade bestämmelser rörande utarrendering af de till Strömsholms hingstdepå anslagna egendomarna, i syfte att arrendatorerna må erhålla sina arrenden utan mellanhand, och att arrendet må utgöras i penningar och ej såsom hittills hufvudsakligen i naturprodukter;

att staten må genom domänstyrelsen ombesörja förvaltningen af berörda egendomar; samt

att Kungl. Maj:t må till Riksdagen inkomma med de förslag, hvartill utredningen kan gifva anledning.

Stockholm den 27 jan. 1911.

Alfred Stårner.

BILAGA.

E - g - e - n - d - o -							
Belägenhet i socken	Benämning	Arrendatorer	Nuvarande arrendeafgåld				
			i Penningar		i Hö	i Halm	i Hafre
			Kr.	öre	Kg	Kg	Kg
Köpings ¹⁾ ...	Bellevue	Rådman A. L. Johanssons storbhus, Köping, är arrendator med vidstående subarrendatorer.	A. Rydén				
	Matiro		d:o				
	Lugnet och Amerika...		J. Johanssons sterbh.				
	Tranviken		d:o				
	Gubbgrundet		L. Norén				
	Harsten		d:o				
	Linlandet		d:o				
	Suggskär		d:o				
	Grönöhagen		L. Ossvald				
	Mellanhagen		d:o				
Kungs Bar- karö.....	Stenhagen	d:o	2,860	32	348,563	68,013	107,485
	Fiskhagen	A. Andersson					
Kung Carls ...	N:ra Tallholmen	L. Larsson m. fl.					
	S:a »	L. Petterson m. fl.					
	Botten	O. Jansson					
	Elg-, Qvig- och Apollo- hagen	N. Löfström					
	Myskhagen	d:o					
	Husbondängen	O. Sjöberg					
	Tyskhagen	A. Granberg					
	Uddhagen	A. Larsson					
	Torpa	Libergsäng					
	Arboga	Kobergsäng					
Köpings	Köpings Djurgård	A. Rydén	1,200	—	—	—	—
	Rytterns	A. Persson	363	—	—	8,520	1,540
Kolbäcks	Skarpan	d:o	221	—	—	—	770
	Holmen Solen	C. Melin	60	—	—	—	—
	d:o Billingsklubben	d:o	15	—	—	—	—
	d:o Stafsholmen ...	B. Olsson	250	—	—	—	—
Kolbäcks	Hullet, Rigärdet, Ri- gärdsstranden, Flyet, Holmen vid Flyet, Sä- byängen, Säby-Udde och Djurgårdsskogen	C. G. Gustafsson	2,388	—	—	15,000	—
	Strömsholms Kungsla- dugård jämte Qvarn- hagsvretarne	D. Ulff	3,000	—	2,806	33,459	7,938
Summa			10,357	32	351,369	124,992	117,733

¹⁾ Dessa 3 lägenheter benämnas gemensamt »Köpingsön och Byslätten».

²⁾ Häraf ca 300 har skogsmark.

Anm. Förutom förestående egendomar disponeras af hingstdepån kronoegendomen *Strömsholms*, belägen i Kolbäcks socken, utarrenderad till remonteringsstyrelsen för *Fyratusen fem hundra (4,500) kronor*, på 20 år, räknadt fr. den 14 mars 1904 till samma tid 1920.

Egendomen ifråga taxerad till *kr. 115,300* med en ägoareal af ca 260 har.

IFNING

och lägenheter, för hvilka arrendetiden utgår den 14 mars 1914.

7

m - a - r - n - a - s

Åbyggnader			Ä g o a r e a l										Taxe- rings- värde		
Statens		Arren- datorns	Åker		Äng		Sjöslag		Tomter, bac- kar, impedim. och skog (sk.)		Summa				
Brandförsäkrade för			har	ar	har	ar	har	ar	har	ar	har	ar	Kr.		
st.	Kr.	Kr.													
1	800	25,040	88	73	—	62					3	53	92	88	
2	1,000	19,500	97	86	12	62	7	76			5	07	123	31	
4	3,000	28,000	158	39	36	66			2	30	8	06	205	41	
1	900		7	55	37	91						02	45	48	
		300			50	05			34	51		31	84	87	
															100
2	1,000		37	35	1	08						59	39	02	12,700
			47	10	28	05	—	26			3	10	78	51	23,000
		300	15	18	39	48					44	2	57	16	15,000
		3,700	88	81	73	85					sk. 7	40			
		30,390	184	09	9	96			47	14	sk. 7	07	224	27	55,000
		3,850	39	97	20	81					sk. 20	91	214	96	78,000
												06	60	84	16,000
		750	51	30	6	97					sk. 13	66	71	93	12,000
			46	25	3	63					sk. 14	05	63	93	11,000
		3,000	11	35		98			1	10	sk. 7	06	20	49	21,000
		500	21	16	4	91					sk. 9	05	35	12	5,500
3	1,500	700	34	77		95						13	35	85	16,000
1	700	1,200	48	16		21						1	35	85	18,000
1	300	16,000	59	75							1	85	50	22	20,000
1	740	1,990	21	32	1	95					sk. 30	50	90	25	3,600
			12	13							sk. 6	96	30	23	12,400
											sk. 5	64	17	77	4,200
															200
															100
1	250	250			sk. 4	32									
					11	08							15	40	5,000
7	33,900	10,300	85	—	15	—			5	—	sk. 73	13			
											26	87	205		56,000
14	60,740	14,520	150	50	32	50			12	50	sk. 98	84			
											47	15	341	49	93,800
38	104,830	160,290	1,306	72	393	59			111	01	2) 393	07	2,204	39	739,600

Strömsholm den 14 december 1910.

Strömsholms hingstdepå-kontor.

Th. Lingmark.